अस्याम् प्रश्नपत्रपुस्तिकायाम् 41 प्रश्नाः एवम् 15 मुद्रित पृष्ठाः सन्ति।

Roll No.
अनुक्रमाङ्कः

Code No. 67/SS/A/S
कोड नं०

Set / सेट **A**

SANSKRIT
संस्कृतम्
(309)

Day and Date of Examination ....
(परीक्षादिवसः दिनाङ्कश्च)

Signature of Invigilators 1. ....
(निरीक्षकयोः हस्ताक्षरम्)

2. ....

सामान्य अनुदेशाः —

1. परीक्षार्थी प्रश्नपत्रपुस्तिकायाः प्रथमपृष्ठे स्व-अनुक्रमाङ्कम् अवश्यं लिखतु।
2. निरीक्ष्यतां यत् प्रश्नपत्रस्य पृष्ठसंख्या प्रश्नानां संख्या च प्रथमपृष्ठस्य शीर्षे मुद्रितसंख्यानुसारमेव अस्ति। प्रश्नाः क्रमानुसारं सन्ति न वा इत्यपि निरीक्षणीयम्।
3. उत्तरपुस्तिकायां परिचयचिह्नम् अथवा कुत्रापि निर्दिष्टस्थानेतरस्थलेषु अनुक्रमाङ्कलेखनं सर्वथा वर्जितम् अस्ति।
4. स्व-उत्तरपुस्तिकायां प्रश्नपत्रस्य कोड संख्या 67/SS/A/S, सेट A अवश्यमेव लेखनीया।

SANSKRIT

संस्कृतम्

(309)

परीक्षासमयावधिः (Time) होरात्रयम् (3 Hours) पूर्णाङ्काः (Full Marks)—100

निर्देशाः— (i) अस्मिन् प्रश्नपत्रे आहत्य 41 प्रश्नाः सन्ति ।

(ii) प्रश्नस्य दक्षिणे पार्श्वे संख्यासु (अङ्काः × प्रश्नाः = पूर्णाङ्काः) इति एवम् अङ्कान् निर्दिशति।

(iii) **समे** प्रश्नाः अनिवार्याः।

(iv) वैकल्पिकभागयोः एकः समाधेयः। (प्रश्न संख्या—33–41)

(1) Answers of all questions are to be given in the Answer-Book given to you.
सभी प्रश्नों के उत्तर आपको दी गई उत्तर-पुस्तिका में ही लिखें।

(2) 15 minute time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 2:15 p.m. From 2:15 p.m. to 2:30 p.m., the students will read the question paper only and will not write any answer on the Answer-Book during this period.
इस प्रश्न-पत्र को पढ़ने के लिए 15 मिनट का समय दिया गया है। प्रश्न-पत्र का वितरण दोपहर में 2:15 बजे किया जाएगा। दोपहर 2:15 बजे से 2:30 बजे तक छात्र केवल प्रश्न-पत्र को पढ़ेंगे और इस अवधि के दौरान वे उत्तर-पुस्तिका पर कोई उत्तर नहीं लिखेंगे।

[A] अधोलिखितेषु युक्तं विकल्पं चिनुत— 1×15=15

1. *(i)* विक्रमादित्यः कम् आश्रित्य रात्रौ स्थितः? 1

(क) सिंहासनम् (ख) महारण्यमध्ये

(ग) वृक्षस्य मूलम् (घ) स्वभवने

अथवा

(ii) कस्य राज्ये कोऽपि पापकर्मनिरतः नासीत्?

(क) भोजस्य (ख) पुत्तलिकायाः

(ग) राक्षसस्य (घ) विक्रमस्य

2. *(i)* महीधराणां शृङ्गेषु विश्रम्य के प्रयान्ति? 1

(क) मानवाः (ख) नक्षत्राणि

(ग) साधवः (घ) वारिधराः

अथवा

(ii) वर्षायाः वेगेन प्रनष्टकूलाः काः प्रवान्ति?

(क) नद्यः (ख) तटाः

(ग) वृक्षाः (घ) मेघाः

3. 'अर्वते' इति शब्दस्य कः अर्थः? 1

(क) अश्वाय (ख) मानवाय

(ग) वानराय (घ) सूर्याय

4. कष्टं न्यासस्य रक्षणम्—कस्य नाटकस्य अंशः? 1

(क) अभिज्ञानशाकुन्तलम् (ख) उत्तररामचरितम्

(ग) मुद्राराक्षसम् (घ) मृच्छकटिकम्

5. *(i)* 'हृदयपरिवर्तनम्' इति नाट्यांशे कस्य अद्भुतबलिदानं वर्णितम्? 1

(क) बोधिसत्त्वस्य (ख) गोपालकस्य

(ग) यक्षस्य (घ) द्वारपालस्य

अथवा

(ii) ''अहो, अयमेव सुहृत् य सुहृदो दुःखेन स्वयं दुःखी भवति'' इति कैः भणितम्?

(क) भोजेन (ख) बकासुरेण

(ग) पक्षिभिः (घ) नगरवासिभिः

6. बलरामेण सह दामोदरं कः हन्तुम् इच्छति? 1

(क) राजा कंसः (ख) भटः ध्रुवसेनः

(ग) चाणूरः (घ) मुष्टिकः

7. *(i)* हिमालयः कस्य मानदण्डः? 1

(क) नभसः (ख) जलस्य

(ग) समुद्रस्य (घ) पृथिव्याः

अथवा

(ii) तिलेषु किं भवति?

(क) तैलम् (ख) जलम्

(ग) दुग्धम् (घ) अमृतम्

8. ''सूर्यसमं ज्योतिः किंस्वित्'' इति कस्य वेदस्य मंत्रः? 1

(क) अथर्ववेदस्य (ख) सामवेदस्य

(ग) ऋग्वेदस्य (घ) यजुर्वेदस्य

9. *(i)* ''सर्वेषां प्राणिनां रक्षा करणीया''—केन उक्तम्? 1

(क) राज्ञा (ख) पुत्तलिकया

(ग) ब्राह्मणेन (घ) राक्षसेन

अथवा

(ii) विदूषकः कः कथ्यते?

(क) दुष्टजनः (ख) विद्वज्जनः

(ग) नायकस्य विद्वत्मित्रम् (घ) नायकस्य मूर्खमित्रम्

10. सुश्रुतः कस्य पुत्रः आसीत्? 1

(क) चरकस्य (ख) वाल्मीकेः

(ग) परशुरामस्य (घ) विश्वामित्रस्य

11. *(i)* ''एको हि दोषो गुणसन्निपाते''—एकः दोषः कः? 1

(क) हिमम् (ख) दुर्गम्

(ग) उच्चशिखरम् (घ) अन्धकारः

अथवा

(ii) कस्य गंधः सर्वत्र व्याप्तः भवति?

(क) हिमस्य (ख) गजस्य

(ग) वृक्षाणाम् (घ) दुग्धस्य

12. 'सत्यवाक्' पदस्यार्थः कः? 1

(क) सत्यं च वाक् च (ख) सत्यम् इव वाक्

(ग) सत्यस्य वाक् (घ) सत्या वाक् यस्य सः

13. अधोलिखितं कथनं कः कं प्रति कथयति? 1

''भवान् तदर्थं क्षमस्व नः अपराधम्।''

(क) पञ्चयक्षाः–राजानं मैत्रबलं प्रति (ख) मंत्री–राजानं प्रति

(ग) मैत्रबलः–मंत्रिणं प्रति (घ) ब्राह्मणः–राजानं प्रति

अथवा

''न मे रोचते जीवहिंसा।''

(क) राजा मैत्रबलः–आत्मानं प्रति (ख) राजा–द्वारपालं प्रति

(ग) मंत्री–राजानं प्रति (घ) मैत्रबलः–मंत्रिणं प्रति

14. 'महत्सु' इति कीदृशं रूपम्? 1

(क) द्वितीयाविभक्ति-एकवचनम् (ख) सप्तमीविभक्ति-बहुवचनम्

(ग) पञ्चमीविभक्ति-बहुवचनम् (घ) चतुर्थीविभक्ति-बहुवचनम्

15. *(i)* 'किम्' शब्दस्य पुंलिङ्गे तृतीयाविभक्ति-एकवचने किं रूपम्? 1

(क) कस्य (ख) कस्मात्

(ग) केन (घ) कस्मिन्

अथवा

(ii) 'घनोपगूढम्' समुचितं सन्धिविच्छेदं चिनुत—

(क) घन् + ओपगूढम् (ख) घनू + उपगूढम्

(ग) घन + उपगूढम् (घ) घनु + उपगूढम्

16. अधोलिखितेषु सत्यम् असत्यं **वा** इति चिनुत— 4

(क) सूर्येण समं ज्योतिः ब्रह्म अस्ति।

(ख) हिमेन हिमालयस्य सौन्दर्यं नश्यति।

(ग) कल्पनायाः वैमानिक्यां विशिष्टा रुचिः आसीत्।

(घ) तेजोमण्डलं विकारेभ्यः रक्षणीयम्।

अथवा

(क) भागवतपुराणे द्रुमाः दीनाः कथिताः।

(ख) राकेश शर्मा इति नामकः अन्तरिक्षयात्री न अभवत्।

(ग) पतन्ति परपीडकाः इति नाट्यांशः 'बालचरितम्' नाटकात् संगृहीतः।

(घ) बकासुरः प्रतिदिनं जनान् भक्षयति।

17. सन्धिं सन्धिविच्छेदं **वा** कुरुत— 4

(क) एक + एकः

(ख) तुष्टोऽस्मि

(ग) अति + उत्तमा

(घ) तैर्न्यस्तम्

अथवा

(क) यस्य + आतपवन्ति

(ख) सतीव

(ग) पर + अर्थे

(घ) प्रविश्योपविशति

18. अधोरेखाङ्कितं पदम् अनुसृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत— 4

(क) वृक्षमूले स्थितः राजा तद्वचः शृणोति।

(ख) शल्यचिकित्सकैः व्रण–सीवनार्थं सूच्यः प्रयुज्यन्ते।

(ग) मैत्री एव तस्य राज्ञः बलम्।

(घ) बकासुरः प्रतिदिनं जनान् भक्षयति।

अथवा

(क) त्वं पुनरधिकां कान्तिं प्राप्य प्रहससि।

(ख) कंसः अतीव प्रजापीडकः आसीत्।

(ग) सुश्रुतस्य अद्यतन-ख्यातिः नासाप्रतिष्ठापनेन कारणेन अस्ति।

(घ) चारुदत्तस्य मित्रं मैत्रेयः नाम विदूषकः।

19. अधोलिखितेषु प्रकृति-प्रत्यय-योजनं विभाजनं **वा** कुरुत— 4

(क) प्रहसन् _____+ _____ + _____

(ख) वि. √हा ल्यप् _____

(ग) विनेतुम् _____ + _____ +

(घ) करणीयम् _____ + _____

अथवा

(क) अप + नी + ल्यप्—

(ख) उक्त्वा _____ + _____ +

(ग) गतवान् _____ + _____

(घ) जातम् _____ + _____

20. उदाहरणानुसारम् अधोलिखितानां शब्दानां विभक्तिं वचनं च युक्तं रूपं लिखत (**पञ्चैव**)— 1×5=5

	शब्दः	**विभक्तिः वचनम्**	**रूपम्**
	उदा० रमा	चतुर्थी-एकवचनम्	रमायै
(क)	भवत् (पुं०)	षष्ठी-एकवचनम्	______
(ख)	मातृ	द्वितीया-एकवचनम्	______
(ग)	लब्धवत् (स्त्रीलिङ्गम्)	प्रथमा-एकवचनम्	______
(घ)	इदम् (स्त्रीलिङ्गम्)	तृतीया-बहुवचनम्	______
(ङ)	गुरु	चतुर्थी-एकवचनम्	______
(च)	विद्वस् (पुं०)	प्रथमा-बहुवचनम्	______

21. उचितेन धातुरूपेण वाक्यपूर्तिं कुरुत (**पञ्चैव**)— 1×5=5

(क) एष महाराजा ______ (स्था-लट्)

(ख) सम्मुखम् आयातं जनं कः ______ (भक्ष्-लट्)

(ग) आकाशमण्डले ग्रहनक्षत्राणि ______ (भू-लट्)

(घ) पर्यावरणसंरक्षणेन जीवनं सुखमयं भवितुं ______ (शक्-लट्)

(ङ) त्वं तस्य पुण्यफलं ______ (दृश्-लोट्)

(च) भवन्तः मद्यपानं निन्दितवचनानि च विषवत् ______ (त्यज्-लोट्)

[B] द्वयोः प्रश्नयोः यथानिर्देशम् उत्तराणि लिखत— 2×2=4

22. (क) 'काले फलति सौभाग्यम्'—नाटकस्य मूलशीर्षकं किम्?

(ख) अस्मिन् नाटके कस्य रसस्य अनुभूतिः भवति?

अथवा

(क) 'कष्टं न्यासस्य रक्षणम्' इति नाटकस्य कः प्रणेता?

(ख) अस्मिन् नाटके सामाजिकरूपं किम्?

23. 'पतन्ति परपीडकाः' इति पाठस्य कथानकं कस्मात् ग्रन्थात् उद्धृतोऽस्ति नाटकस्य च कः प्रणेता?

[C] पञ्च अनतिदीर्घोत्तरैः समाधत्त— 4×5=20

24. 'काले फलति सौभाग्यम्' इति नाटकम् आश्रित्य राज्ञः चरितं वर्णयत।

अथवा

'कष्टं न्यासस्य रक्षणम्' नाटकस्य नायकस्य चरितं वर्णयत।

25. 'पतन्ति परपीडकाः' इति नाटकम् आश्रित्य कृष्णस्य बालचरितं वर्णयत।

26. 'अमृतस्य पन्थाः' इति पाठस्य सारं लिखत।

27. 'कल्पनाकीर्तिः विजयते' इति गद्यांशम् आश्रित्य कल्पनाचावलायाः वैमानिकक्षेत्रे योगदानं वर्णयत।

28. 'पर्यावरणस्य भीषणा समस्या वर्तते'—इति विषये स्वविचारान् वर्णयत।

[D] चत्वारः प्रश्नाः दीर्घोत्तरैः समाधेयाः— 5×4=20

29. अधोलिखितं विषयम् अधिकृत्य मञ्जूषासाहाय्येन दशसु वाक्येषु एकम् अनुच्छेदं लिखत—

'ऋतुराजवसन्तः'

मञ्जूषा
भारते, भवन्ति, षड्ऋतवः, ऋतुराजः, कुसुमैः, भ्रमरः, नवीनानि पत्राणि, पुष्पाणि, सुगंधः, मंजर्यः, कोकिला, आकाशः, जीवने, चेतनता, आम्रवृक्षेषु, निर्मलं जलम्।

अथवा

'मम विद्यालयः'

मञ्जूषा
नाम, नगरस्य सर्वश्रेष्ठः, द्विसहस्रसंख्यकाः छात्राः, पञ्चाशत् अध्यापकाः, विभिन्नेषु विषयेषु निष्णाताः, योग्यः, अनुशासनप्रियाः, सुयोग्यः प्राचार्यः, क्रीडाक्षेत्रं विशालम्, हरितम् उद्यानम्, तरणतालम्, उत्तमं परीक्षाफलम्, सांस्कृतिककार्यक्रमाः।

30. भवान् राजकुमारः। भवतां निवासे जलापूर्तिः यदा-कदा बाधिता भवति। तदर्थं जलपरिषदः अध्यक्षं प्रति पत्रं लिखतु।

31. 'वार्षिकोत्सवः दिवसः' इति विषयं समाश्रित्य परियोजनाम् एका लिखत।

32. संवादलेखनं कुरुत—

भवान् रोगग्रस्तः अस्ति। अतः चिकित्सकस्य समीपं गत्वा कथं संवादं करिष्यति, तदर्थं पञ्चवाक्यानि लिखतु।

अथवा

भवतः नाम दिनेशः। ग्रीष्मावकाशे पर्वतीयक्षेत्रयात्रामुपलक्ष्य मित्रेण सह जातसंवादं पञ्चवाक्येषु लिखत।

खण्ड—ख

वैकल्पिकभागः—क

(संस्कृतं संस्कृतिश्च)

33. अधोलिखितेषु युक्तियुक्तं विकल्पं चिनुत— 1

(i) 'शर्मण्यदेशः सुतरां विभाति' अस्ति—

(क) यात्राकाव्यम्

(ख) शतककाव्यम्

(ग) दूतकाव्यम्

अथवा

(ii) 'भाति मे भारतम्' कस्य रचनास्ति?

(क) श्रीनिवासरथस्य

(ख) डा० रामकरणशर्मणः

(ग) डा० रमाकान्तशुक्लस्य

34. 'यजुर्वेदस्यानुसारेण अर्बुदम्' भवति— 1

(क) 10^4

(ख) 10^9

(ग) 10^7

35. आयुर्वेदस्य प्रमुखग्रन्थः न अस्ति— 1

(क) चरकसंहिता

(ख) भावप्रकाशः

(ग) कृषिपराशरः

अथवा

कस्मिन् ग्रन्थे सर्वेषाम् अङ्गानां चिकित्सायाः वर्णनं विद्यते?

(क) भावप्रकाशे

(ख) शब्दप्रदीपे

(ग) अष्टाङ्गसंग्रहे

36. 'अंशुभतंत्रम्' कस्य रचना अस्ति? 1

(क) महर्षिभरद्वाजस्य

(ख) महर्षिकण्वस्य

(ग) महर्षिगौतमस्य

(घ) महर्षिकपिलस्य

37. 'जानकी जीवनम्' इति कस्य कृतिः? 1

(क) राजेन्द्रमिश्रस्य

(ख) हर्षदेवमाधवस्य

(ग) सत्यव्रतशास्त्रिणः

38. अधोलिखितेषु युग्मानां मेलनं कुरुत— 4

महाकाव्यम्	**लेखकः**
(क) इन्दिरागाँधीचरितम्	*(i)* डा० रामकरणशर्मा
(ख) स्वातन्त्र्यसम्भवम्	*(ii)* डा० सत्यव्रतशास्त्री
(ग) तदेव गगनं सैव धरा	*(iii)* रेवाप्रसादद्विवेदी
(घ) पाथेयशतकम्	*(iv)* श्रीनिवासरथः

प्रश्नत्रयं समाधेयम्— 2×3=6

39. खण्डकाव्यं किं भवति? सोदाहरणं स्पष्टयत।

अथवा

'पत्रकाव्यानि' कानि उच्यन्ते? सोदाहरणं स्पष्टयत।

40. संस्कृतपत्रिका का? सोदाहरणं लिखत।

अथवा

'गद्यकाव्यानि' कानि? संक्षिप्तं विवरणं लिखत।

41. 'अष्टाङ्गहृदयम्' इति ग्रन्थस्य विषये संक्षिप्तं विवरणं प्रस्तूयताम्।

अथवा

'बृहत्संहितायाः' ग्रन्थस्य विषये संक्षिप्तं विवरणं लिखत।

वैकल्पिकभागः—ख

(प्रयोजनमूलक-संस्कृतम्)

33. अधोलिखितेषु युक्ति-युक्तं विकल्पं चिनुत— 1

(i) वैदिकशब्दकोषः अस्ति—

(क) ऋग्वेदः

(ख) निघण्टुः

(ग) उपनिषद्

(घ) अमरकोशः

अथवा

(ii) इतिहासस्य धर्मज्ञानस्य च कोशोऽयं ग्रन्थः—

(क) पञ्चतन्त्रम्

(ख) महाभारतम्

(ग) ब्रह्मसूत्रम्

(घ) अग्निपुराणम्

34. कः षष्ठशताब्द्यां शून्य-प्रयोगनियमान् निर्मितवान्? 1

(क) ब्रह्मगुप्तः

(ख) आर्यभट्टः

(ग) श्रीधराचार्यः

(घ) सुश्रुतः

35. *(i)* दूरदर्शने संस्कृतवार्ताणां प्रारम्भः कदा अभवत्? 1

(क) 1994

(ख) 1998

(ग) 2002

(घ) 2005

अथवा

(ii) कस्मिन् भवने वार्ताकक्षः वर्तते?

(क) सूचनाकक्षे

(ख) सम्पादकस्य कक्षे

(ग) निदेशकस्य कक्षे

(घ) आकाशवाणी-भवने

36. ''माता शत्रुः पिता वैरी येन बालो न पाठितः''—इति वाक्यं कस्मात् उद्धृत? 1

(क) महाभारतात्

(ख) पञ्चतन्त्रात्

(ग) रामायणात्

(घ) अर्थशास्त्रात्

37. दूरदर्शने संस्कृतचलचित्रं किं प्रसारितं जातम्? 1

(क) सोमप्रभाविवाहः

(ख) आदिशङ्कराचार्यः

(ग) भाति मे भारतम्

38. अधोलिखितेषु युग्मानां मेलनं कुरुत— 4

(क)	अष्टाङ्गहृदयम्	*(i)*	लौकिक-संस्कृतशब्दकोशः
(ख)	शुल्वसूत्रम्	*(ii)*	वैदिक-कोशग्रंथः
(ग)	निघण्टुः	*(iii)*	ज्यामिति-गणितविद्या
(घ)	अमरकोशः	*(iv)*	चिकित्साग्रंथः

प्रश्नत्रयं समाधेयम्— 2×3=6

39. संस्कृतभाषा कस्मिन् क्षेत्रे जीवनव्यापनार्थम् उपयोगिनी भवति? (क्षेत्रद्वयम्)

अथवा

जनसञ्चारमाध्यमान् संक्षिप्तरूपेण लिखत।

40. जनसञ्चारस्य विविधवैद्युदान्विक-(इलेक्ट्रानिक मीडिया) माध्यमानां संक्षिप्तं परिचयं लिखत।

41. दूरदर्शनस्य प्रसिद्धप्रणालीद्वयं लिखत।

अथवा

वार्ताकक्षे वार्तानां निर्माणं केन क्रियते?

★ ★ ★